

Коли норми руйнуються: девіантна поведінка населення під час війни в Україні: Дослідження впливу війни на девіантну поведінку українського населення та можливі шляхи профілактики через психологічну корекцію та соціальні програми

Volodymyr Rusanov

Bogomolets National Medical University

У статті "Девіантна поведінка населення під час війни в Україні" досліджуються соціально-психологічні наслідки війни для громадян країни. Зокрема, аналізується вплив бойових дій та постійного стресу на поведінку населення, зростання рівня агресії, злочинності, наркоманії, суїцидальних тенденцій і мародерства. Особлива увага приділяється ролі засобів масової інформації у формуванні негативного емоційного фону та поглибленні девіантних форм поведінки. Розглянуто методи психологічної корекції, а також застосування міжнародного посібника mhGAP для надання психосоціальної допомоги в умовах обмеженого доступу до психіатричних послуг.

Вступ

Війна в Україні призвела до глибоких трансформацій у всіх сферах суспільного життя. Серед наслідків бойових дій велике значення має психологічний стан не лише військових, а й усього населення країни. Багато уваги приділяється лікуванню солдатів та ветеранів від гострих стресових розладів (ГСР), посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психопатологій. Це надзвичайно важлива робота, оскільки ці люди безпосередньо стикаються з найбільшими психічними викликами. Проте війна впливає на кожного громадянина, і зміни в поведінці цивільного населення мають стати предметом не меншої уваги. Під час будь-якої соціальної катастрофи, а війна є однією з найбільших, поведінка людей може ставати девіантною через вплив стресових факторів, дезінтеграції соціальних норм та зростання соціальних напружень. [1] Важливу роль у формуванні цих відхилень відіграють засоби масової інформації, які часто підсилюють негативний емоційний фон.

Причини девіантної поведінки під час війни

Поведінка людей під час війни значно змінюється через поєднання багатьох психотравмуючих факторів. Психологічна травма, постійний стрес, втрата близьких та житла створюють умови, що сприяють виникненню девіантної поведінки серед громадян України [2]. Окрім фізичного та психологічного впливу війни, важливу роль відіграють соціальні фактори, такі як економічна нестабільність, втрата роботи, соціальна ізоляція.

Згідно з дослідженнями, девіантна поведінка під час війни може проявлятися у вигляді агресії, злочинності, наркоманії, алкоголізму, суїцидальних тенденцій та інших відхилень від

соціально прийнятних норм. Одним із яскравих прикладів є випадки мародерства, які збільшуються під час війни. Громадяни, відчуваючи безкарність або моральну кризу, порушують норми моралі, що в мирний час вони б не робили [3].

Вплив засобів масової інформації

Засоби масової інформації (ЗМІ) та соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки та емоційної атмосфери. Під час війни ЗМІ часто акцентують увагу на негативних подіях, що може призводити до поглиблення відчуття тривоги, страху та безнадії у громадян. Постійне сприйняття насильства, смертей та руйнувань через засоби масової інформації та соціальні мережі підсилює емоційний стрес населення, що сприяє розвитку девіантних форм поведінки [4].

Такі чинники, як трансляція сцен насильства та підкріплення страхів через поширення інформації про загрозу життю, формують у людей відчуття хронічної загрози. Це може викликати або гіперреактивність у вигляді агресивної поведінки, або, навпаки, аутоагресію, що часто проявляється у формі суїцидальних спроб [5].

Девіантна поведінка серед цивільного населення

Військові конфлікти впливають не лише на солдатів, а й на цивільне населення. Люди, що втратили житло або близьких, часто демонструють девіантні форми поведінки, які включають агресію, депресію, зловживання психоактивними речовинами або суїцидальні спроби [6]. Війна стає тим фактором, який порушує соціальну стабільність та створює умови для розвитку криміногенної обстановки.

Особливо гостро проблема постає серед дітей та підлітків, які через свої вікові особливості більше схильні до асоціальних вчинків. У таких умовах державні програми підтримки, освіта та робота з психічним здоров'ям населення стають життєво необхідними для запобігання збільшенню соціальних проблем після завершення бойових дій.

Корекція девіантної поведінки під час війни

Важливим аспектом роботи з девіантною поведінкою є її психологічна корекція. Найбільш ефективними методами вважаються когнітивно-поведінкова терапія, групова терапія, а також індивідуальні консультації з психологами [7]. Для ветеранів важливу роль відіграють програми реінтеграції в суспільство, які допомагають знизити рівень агресії та запобігти розвитку посттравматичного стресового розладу.

Окрім роботи з військовими, важливою є підтримка цивільного населення, зокрема дітей та підлітків. Психологічна допомога, освіта щодо конструктивного вирішення конфліктів можуть значно зменшити рівень агресії та запобігти розвитку девіантних форм поведінки, як-то залежність чи суїцидальні тенденції [8].

Ефективним інструментом у корекції девіантної поведінки серед населення під час війни може бути посібник з втручання mhGAP, розроблений Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Він призначений для навчання немедичних фахівців та медичних працівників основним стратегіям діагностики та втручання в випадках психічних розладів і розладів поведінки. Застосування mhGAP дозволяє вчасно виявляти такі стани, як депресія, тривожні розлади, ПТСР та агресія, що лежать в основі девіантної поведінки, та надавати необхідну психосоціальну допомогу. Особливо цінним це втручання стає в умовах обмеженого доступу до психіатричних послуг під час війни, коли необхідно швидко реагувати на критичні випадки девіацій [9].

Висновки

Девіантна поведінка під час війни є наслідком глибоких соціальних та психологічних зрушень у суспільстві. Війна не лише руйнує інфраструктуру, але й створює умови для порушення соціальних норм, підвищення агресії, злочинності, суїцидальних настроїв та інших відхилень. Засоби масової інформації можуть як сприяти поглибленню негативних тенденцій, так і стати інструментом для психологічної підтримки населення. Важливою залишається робота з ветеранами, а також активне залучення програм психологічної допомоги для цивільного населення, особливо в умовах постійного стресу та соціальної нестабільності.

Посилання

1. Charlson F, Ommeren M, Flaxman A, Cornett J, Whiteford H, Saxena S. New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet* Volume 394, P240-248 July 20, 2019, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30934-](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30934-)
2. Ben-Ezra M, Mor-Ben-Ishai S, Hamama-Raz Y, Bachem R, Leshem E, Levin Y. The association between negative war-related beliefs and probable PTSD and complex PTSD among Ukrainians during the 2022 Russian invasion. *Psychiatry Research* Volume 339, September 2024, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2024.116051>
3. MacManus D, Rona R, Dickson H, Somaini G, Fear N, Wessely S. Aggressive and Violent Behavior Among Military Personnel Deployed to Iraq and Afghanistan: Prevalence and Link with Deployment and Combat Exposure *Epidemiologic Reviews*, Volume 37, Issue 1, 2015, Pages 196 - 212, <https://doi.org/10.1093/epirev/mxu006>
4. Yuryeva L, Shornikov A. Cyber addiction: a new view and approaches to diagnostics. In: *PC TECHNOLOGY CENTER*; 2023:132-161. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-65-7.ch5>
5. Vannucci A, Simpson E, Gagnon S, McCauley Ohannessian C. Social media use and risky behaviors in adolescents: A meta-analysis. *Journal of Adolescents*. 01 February 2020. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.014>
6. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide>
7. Dossa N, Hatem M. Cognitive-behavioral therapy versus other PTSD psychotherapies as treatment for women victims of war-related violence: a systematic review. *The Scientific World Journal*. 2012:181847. <https://doi.org/10.1100/2012/181847>
8. Wireko A; Favour T, Joecelyn K, Ferreira T, Abdul-Rahman T. The silent war: PTSD in Ukraine: insights from other war-affected nations for treating intergenerational PTSD. *International Journal of Surgery* 109(11):p 3698-3699, November 2023. <https://doi.org/10.1097/JS9.0000000000000597>
9. Akselberg Iversen S, Ogallo B, Belfer M, Fung D, Hoven C, Carswell K & Skokauskas N. Enhancing mental health pre-service training with the WHO mhGAP Intervention Guide: experiences learned and the way forward. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* volume 15, Article number: 1 (2021) <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00354-2>